

РОЛЬ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Статтю присвячено аналізу поняття контролю у сфері надання освітніх послуг, визначенню ролі здійснення контрольної функції держави та її особливостей у вказаній галузі. Контроль є вагомим елементом, який закріплений на рівні функції держави та дає можливість запобігати можливим порушенням у будь-якій сфері людської діяльності.

Державний контроль у сфері надання освітніх послуг являє собою врегульовану адміністративно-правовими нормами сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій, спрямованих на реалізацію контрольних повноважень суб'єктів державного контролю щодо дотримання вищими навчальними закладами законодавства у сфері освіти й науки та стандартів освітньої діяльності, а також реалізується за певними стадіями, які у свою чергу складаються з окремих етапів, кожен із яких реалізує відповідні проміжні цілі та являє собою комплекс процесуальних дій, спрямованих на вирішення конкретних завдань.

Роль контрольної функції держави у сфері надання освітніх послуг є очевидною, оскільки саме цей вид діяльності держави створює всі необхідні умови для ефективної реалізації стандартів освітньої діяльності. Адже тільки за якісно проведеного контролю вказаної сфери діяльності можна виявити суттєві недоліки в роботі навчальних закладів, у результаті чого відповідні органи розробляють рекомендації та надають допомогу в усуненні зазначених недоліків, що у свою чергу сприяє підвищенню ефективності роботи навчальних закладів, а отже, підвищенню якості освітніх послуг. Усе це є досить актуальним в умовах процесів реформування, що відбуваються в Україні, та входження нашої держави до єдиного європейського освітнього простору.

Ключові слова: контроль, держава, освіта, наука, функція держави, освітні послуги, навчальні заклади.

Постановка проблеми. Сучасні процеси реформування, які активно відбуваються в нашій країні останнім часом, не минули також сферу надання освітніх послуг. Оскільки Україна перебуває на стадії входження в європейський загальноосвітній простір, гостро постає питання щодо деяких кардинальних змін у системі вітчизняної освіти, а отже, здійснення контролю-наглядової діяльності з боку держави у сфері надання освітніх послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, що пов'язані з аналізом запропонованої теми в сучасній вітчизняній і зарубіжній науці, присвячені праці таких учених, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, В.К. Колпаков, Ю.О. Тихоміров, О.О. Авдєєв, Ю.В. Фролов, С.С. Шевченко.

Загалом усі процеси демократизації публічних відносин та децентралізації державної влади в Україні, що спричиняють низку кардинальних змін у системі державного управління вищою освітою, вимагають наразі посилення

наукової уваги до питань аналізу змісту й особливостей адміністративних процедур здійснення контрольної діяльності з боку держави у сфері надання освітніх послуг.

Мета статті полягає в аналізі поняття контролю у сфері надання освітніх послуг, визначенні ролі здійснення контрольної функції держави та її особливостей у вказаній галузі.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж розглядати поняття контролю, вважаємо за доцільне уточнити поняття функції держави. Отже, функції держави – це головні напрями й види діяльності держави, зумовлені її завданнями та цілями. У теорії держави та права існує багато класифікацій функцій держави, зокрема, поділ на основні й додаткові, на постійні та тимчасові, на внутрішні й зовнішні тощо. Безумовно, контрольна функція є однією з найважливіших функцій держави нарівні із соціальною, економічною, екологічною, культурною та іншими функціями.

Поняття контрольної функції держави можна вивести з поняття державного контролю, що, за

визначенням професора О.Ф. Андрійко, полягає в спостереженні й перевірці суспільної системи та всіх її елементів відповідно до визначених напрямів, а також у попередженні й виправленні можливих помилок і неправомірних дій, які перешкоджають такому розвитку [6, с. 349].

Контрольна функція держави сприяє забезпеченню правопорядку в державі та захисту публічних інтересів, а також доцільному використанню публічних ресурсів.

Можна також сміливо стверджувати, що контрольна функція держави є саме тим видом її діяльності, який дає можливість забезпечувати чітке і якісне функціонування державного механізму загалом. Окрім цього, вона створює всі необхідні умови для захисту законних прав та інтересів громадян, що є надзвичайно важливо, оскільки саме людина, її гідність, життя й здоров'я визначені як найвища соціальна цінність.

Повертаючись до визначення поняття «контроль», можна спостерігати досить велику кількість існуючих думок і підходів до його розуміння.

Так, наприклад, В.М. Гаращук тлумачить контроль як перевірку, а також спостереження з метою перевірки для протидії чомусь небажаному, виявлення, попередження й припинення протиправної поведінки з боку кого-небудь [4, с. 8].

О.М. Бандурка під контролем розуміє процес забезпечення досягнення об'єктом управління поставлених перед ним цілей [5, с. 21].

В.Б. Авер'янов визначає контроль як перевірку, а також спостереження з метою перевірки для протидії чомусь небажаному, для виявлення, попередження й припинення протиправної поведінки [3, с. 342].

Ю.П. Битяк стверджує, що контроль – це складова частина (елемент) управління, який забезпечує систематичну перевірку виконання Конституції й законів України, інших нормативних актів, додержання дисципліни та правопорядку, а також полягає у втручанні контрольних органів в оперативну діяльність підконтрольних органів, даванні їм обов'язкових для виконання вказівок, припиненні, зміні чи скасуванні актів управління, вжитті заходів примусу щодо підконтрольних органів [7, с. 223–224].

О.Ф. Андрійко зазначає, що контроль – це об'єктивна реальність розвитку соціальної системи [8, с. 49].

Контроль – це один із важливих засобів попередження порушень законодавства загалом та того, що визначає права й свободи громадян, зокрема. Він розкриває та вказує на протиправ-

ні дії й помилки під час застосування законів органами, установами, організаціями, їх посадовими особами [1, с. 135].

Отже, можна зробити висновок, що контроль є вагомим елементом, який закріплений на рівні функції держави та дає можливість запобігати можливим порушенням у будь-якій сфері людської діяльності.

Що стосується контрольної функції держави у сфері надання освітніх послуг, то вона реалізується за допомогою здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів.

Загалом державний контроль у сфері надання освітніх послуг є надзвичайно важливим, адже саме завдяки йому відбувається запобігання корупційним проявам у галузі освіти, попередження зловживання службовим становищем суб'єктів надання освітніх послуг та підвищення рівня їх відповідальності.

Окрім цього, варто зазначити, що державний контроль як одна з основних функцій держави здійснюється незалежно від форм власності та з метою забезпечення реалізації єдиної державної політики в галузі освіти. Державні стандарти освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу й рівня освітньої та фахової підготовки в Україні. Вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форм здобуття освіти [2].

Окрім цього, державний контроль завжди здійснюється відповідно до норм чинного законодавства та передбачає настання правової відповідальності. Він сприяє створенню сприятливих умов для якісного функціонування тієї чи іншої сфери діяльності та виявленню причин, що зумовили порушення відповідного законодавства.

Як і будь-яка діяльність, контроль держави у сфері надання освітніх послуг має свою мету, яка полягає в здійсненні єдиної державної політики у сфері вищої освіти, дотриманні стандартів вищої освіти, нормативно-правових актів про вищу освіту в усіх вищих навчальних закладах незалежно від форми власності й підпорядкування.

Також контроль держави у сфері надання освітніх послуг здійснюється згідно з відповідними принципами, зокрема:

– принципом законності, який є основним і полягає в здійсненні контролюючими органами у сфері надання освітніх послуг у межах та в порядку, встановлених законами й іншими нормативно-правовими актами;

– принципом об'єктивності, який передбачає, що державний контроль у сфері надання освітніх послуг повинен базуватись на об'єктивних фактах;

– принципом гласності, що полягає у відкритості діяльності органів, які здійснюють контроль у сфері надання освітніх послуг, та регулярно інформуванні громадян про дотримання навчальними закладами встановлених стандартів під час надання освітніх послуг;

– принципом систематичності, який втілюється в тому, що державний контроль у сфері надання освітніх послуг має здійснюватися постійно;

– принципом всебічності, що допомагає виявляти й поширювати позитивний досвід, запобігати помилкам та упущенням;

– принципом результативності, який зводиться до того, що державний контроль повинен сприяти навчальним закладам у досягненні ними у своїй діяльності максимальної ефективності.

Отже, з огляду на наведене державний контроль у сфері надання освітніх послуг являє собою врегульовану адміністративно-правовими нормами сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій, спрямованих на реалізацію контрольних повноважень суб'єктів державного контролю щодо дотримання вищими навчальними закладами законодавства у сфері освіти й науки та стандартів освітньої діяльності, а також реалізується за певними стадіями, які у свою чергу складаються з окремих етапів, кожен із яких реалізує відповідні проміжні цілі та являє собою комплекс процесуальних дій, спрямованих на вирішення конкретних завдань [8, с. 50–52].

Як уже неодноразово зазначалося, державний контроль у сфері надання освітніх послуг здійснюється в певному порядку та за відповідними стадіями, що у своїй сукупності становлять єдину процедуру контролю. У сучасній теорії адміністративного права існують різні позиції щодо виділення основних складових елементів процедури контролю. Так, досить поширений підхід, згідно з яким виділяють три основні стадії процедури контролю:

1) передконтрольну стадію – планування та прогнозування контрольної діяльності, визначення об'єкта й виду контролю, встановлення меж і засобів контрольних дій;

2) контрольну стадію – стадія контрольного процесу, рішення про проведення контрольного

заходу, використання засобів контрольної діяльності у відповідних організаційних формах, проведення контрольних дій;

3) завершальну стадію – підсумкова, аналітична робота, узагальнення виконання контрольного завдання, прийняття рішення за результатами контролю у формах постанови, рекомендації, висновків, подання [9, с. 483].

Відповідно, державний контроль у сфері надання освітніх послуг здійснюється уповноваженими на те органами. Згідно із чинним вітчизняним законодавством функції здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів покладені на Міністерство освіти і науки України, Державну інспекцію навчальних закладів, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні навчальні заклади, органи управління освітою обласних, міських, районних державних адміністрацій та органи місцевого самоврядування [10].

Органи державного контролю щороку розробляють план державного контролю на наступний рік і доводять його до органів управління освітою та навчальних закладів. Згідно з Порядком здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів основними формами державного контролю у вищих навчальних закладах є акредитаційна експертиза, експертна оцінка їх діяльності та інспектування. Термін проведення державного контролю залежить від типу навчального закладу, форми контролю, покладених завдань, проте не може перевищувати 10 робочих днів. За матеріалами перевірки орган державного контролю в 5-денний строк готує висновки щодо результатів заходу державного контролю та направляє їх до органу управління освітою за підпорядкуванням навчального закладу для прийняття відповідного рішення та до вищого навчального закладу для розроблення заходів щодо усунення недоліків. Відповідно, за підсумками контролю проводиться відповідна робота з усунення недоліків, виправлення помилок та виконання рішень і рекомендацій.

Висновки і пропозиції. Отже, державний контроль у сфері надання освітніх послуг є досить складним та об'ємним процесом, який включає в себе велику кількість складових елементів і має на меті покращення якості освіти й науки в державі. Його роль як функції держави є очевидною, оскільки саме цей вид діяльності держави створює всі необхідні умови для ефективної

реалізації стандартів освітньої діяльності. Адже лише за якісно проведеного контролю вказаної сфери діяльності можна виявити суттєві недоліки в роботі навчальних закладів, у результаті чого відповідні органи розробляють рекомендації та надають допомогу в усуненні цих недоліків, що у свою чергу сприяє підвищенню ефективності роботи навчальних закладів, а отже, підвищенню якості освітніх послуг. Усе це є досить актуальним в умовах процесів реформування, які відбуваються в Україні, та входження нашої країни до єдиного європейського освітнього простору.

Список використаної літератури:

1. Бородін І.Л. Адміністративно-правові способи захисту прав та свобод людини і громадянина: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2004. 405 с.
2. Державний контроль у сфері освіти. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/admin-pravo/493-stetsenko/9764-s-4-----.html>.
3. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. К.: ВД «Ін-Юре», 2002. 668 с.
4. Гаращук В.М. Контроль та нагляд у державному управлінні: навч. посібник. Х.: Фоліо, 2002. 176 с.
5. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник. Х.: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / за ред. В.Б. Авер'янова. К.: Юридична думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 584 с.
7. Адміністративне право України: підручник для юрид. вузів і фак-тів / за ред. Ю.П. Битяка. Х.: Право, 2000. 520 с.
8. Андрійко О.Ф. Державний контроль і тенденції його розвитку в умовах ринкових відносин. Правова держава. 1993. Вип. 4. С. 49–53.
9. Виконавча влада і адміністративне право / за ред. В.Б. Авер'янова. К.: ВД «Ін-Юре», 2002. 668 с.
10. Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за діяльністю навчальних закладів: Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 січня 2008 р. / Міністерство освіти і науки України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0077-08>.

Литвин И. И. Роль осуществления контрольной функции государства в сфере предоставления образовательных услуг

Статья посвящена анализу понятия контроля в сфере предоставления образовательных услуг, определению роли осуществления контрольной функции государства и его особенностей в указанной области. Контроль является весомым элементом, который закреплен на уровне функции государства и дает возможность предотвращать возможные нарушения в какой-либо сфере человеческой деятельности.

Государственный контроль в сфере предоставления образовательных услуг представляет собой урегулированную административно-правовыми нормами совокупность последовательных и взаимосвязанных действий, направленных на реализацию контрольных полномочий субъектов государственного контроля по соблюдению высшими учебными заведениями законодательства в сфере образования и науки и стандартов образовательной деятельности, а также реализуется по определенным стадиям, которые в свою очередь состоят из отдельных этапов, каждый из которых реализует соответствующие промежуточные цели и представляет собой комплекс процессуальных действий, направленных на решение конкретных задач.

Роль контрольной функции государства в сфере предоставления образовательных услуг очевидна, поскольку именно этот вид деятельности государства создает все необходимые условия для эффективной реализации стандартов образовательной деятельности. Ведь только при качественно проведенном контроле указанной сферы деятельности можно выявить существенные недостатки в работе учебных заведений, в результате чего соответствующие органы разрабатывают рекомендации и оказывают помощь в устранении таких недостатков, что в свою очередь способствует повышению эффективности работы учебных заведений, а также повышению качества образовательных услуг. Все это является весьма актуальным в условиях процессов реформирования, происходящих в Украине, и вхождения нашей страны в единое европейское образовательное пространство.

Ключевые слова: контроль, государство, образование, наука, функция государства, образовательные услуги, учебные заведения.

Lytvyn I. I. The role of the State control function in the field of providing educational services

This article analyzes the concept of control in the provision of educational services, the definition of the role exercise control functions of the state and its features in that area. Control is quite remarkable element which is fixed at state functions and makes it possible to prevent possible violations in bid facet of human activity.

State control in the provision of educational services is regulated by administrative law and consistent set of interrelated activities aimed at the development control powers of state control over observance of institutions of higher education legislation in the field of education and science standards and educational activities, and implemented at some stage, which in turn consist of separate stages, each of which implements appropriate interim targets and a set of proceedings aimed at solving specific problems.

The role of control functions of the state in the provision of educational services is obvious, as this type of activity the state creates all necessary conditions for the effective implementation of standards, educational activities. It is only when quality held control of the specified scope, you can identify significant shortcomings in the schools, as a result, the relevant departments to develop and provide guidance and assist in their removal, which in turn improves the performance of schools and therefore improve the quality of education. All this is very important in terms of reform processes taking place in Ukraine and the entry of our country to a common European educational space.

Key words: control, power, education, science, function of the state, educational services, educational institutions.